

УДК 339.1

ОПТОВА ТА РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ ЯК ОДИН З ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Лобода Н.О., Романчук Л.А.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті викладено результати досліджень стану товарообігу підприємств торгівлі. Звертається увага на місце торгівлі серед галузей економіки. Визначено перспективні напрями для експортних операцій. Розглядаються потенційні країни-інвестори. Узагальнено теоретичні та практичні аспекти оподаткування операцій з товарами з урахуванням міжнародного досвіду. Запропоновано напрями розвитку бухгалтерського та податкового обліку.
Ключові слова: бухгалтерський облік, оподаткування, торгівля, рентабельність, інвестори, ПДВ.

Постановка проблеми. Торгівля є однією з провідних галузей економічної діяльності. В нових умовах у даній галузі відбулися значні зміни, які зумовлюють необхідність подальшого розвитку методології, методики і організації бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський облік товарів і їх реалізації є основною ділянкою бухгалтерського обліку торговельного підприємства, яка забезпечує визначення і контроль за точністю і об'єктивністю основного показника діяльності підприємства – обсягу товарообороту та валового доходу торгівлі як джерела покриття витрат обігу та створення прибутку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження розвитку торгівлі, обліку й оподаткування товарних операцій та напрямів зростання товарообігу здійснювали В.І. Бачинський, Р.М. Воронко, В.Ю. Гордополов, Й.В. Канак, Т.В. Ков'ях, М.В. Корягін, П.О. Куцик, Ф.Ф. Макарук, О.А. Полянська, Н.Б. Фірко, О.М. Чабанюк, О.Я. Чернін та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні кількість торговельних підприємств – як оптових, так і роздрібних – зростає з кожним роком. Крім того інтеграційні процеси України в ЄС прискорюють та поліпшують економічний та інвестиційний клімат. Це, як наслідок, призводить до потреби в оптимізації обліку та оподаткування підприємств та компаній різних форм власності та різним інвестуванням. За рахунок цього з кожним роком підвищується актуальність даної теми.

Мета статті. Мета статті – дослідити стан та тенденції розвитку торговельних підприємств України безпосередньо та експортно-імпортних операцій зокрема, та розробити практичні рекомендації з удосконалення системи обліку та оподаткування підприємств даної галузі.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- дослідити товарообіг торгівлі як основний показник діяльності торговельних операцій;
- розглянути основні тенденції та перспективи інвестування в українські торговельні підприємства;
- з'ясувати порядок обліку та оподаткування товарних операцій у потенційних країнах-інвесторах;
- розробити рекомендації оновлення системи обліку та оподаткування торговельних підприємств для покращення інвестиційної привабливості та підвищення конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. За даними Державної служби статистики України, за перше

півріччя 2018 року прибутковими стали 71,7% підприємств. Їх фінансовий результат склав близько 290 млрд грн. 28,3% підприємств отримали збиток майже 100 млрд грн. За півроку середній рівень рентабельності склав 9,1%.

Найвищий рівень рентабельності забезпечують операції з нерухомим майном – 38,2%. Рівень рентабельності в деяких секторах економіки становить:

- оптова та роздрібна торгівля – 26,6%;
- інформація й телекомунікації – 19,4%;
- сільське господарство – 6%;
- будівництво – 2,5%;
- транспорт, поштова та кур'єрська діяльність – -3,4%;
- мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – -29,5 [3].

Це ще раз вказує на те, що торгівля є одним з основних напрямів розвитку економіки країни.

За даними міністерства економічного розвитку і торгівлі в Україні обсяг експорту товарів у січні-серпні 2018 року збільшився у порівнянні з січнем-серпнем 2017 року на 12,4% або на \$3,4 млрд і склав \$30,9 млрд. Таким чином, експорт товарів росте вже 20 місяців поспіль [1].

Найбільша питома вага в українському експорті за 2018 рік належить:

- продукції АПК та харчової промисловості (36,8%);
- продукції металургійного комплексу (26,4%);
- продукції машинобудування (11,7%);
- мінеральним продуктам (9,2%) [1].

В географічному розрізі збільшення експорту товарів за вказаний період 2018 року відбулося до країн:

- Америки – на 30,4%;
- Європи – на 18,6%;
- Азії – на 10,0%;
- СНД – на 4,4%;
- Африки – на 2,9% [1].

Серед регіонів України найбільший позитивний внесок у динаміку експорту товарів за 8 місяців 2018 року спостерігався у:

- Дніпропетровській області на 2,5 відсоткових пунктів;
- Запорізькій області на 1,7 відсоткових пунктів;
- Донецькій області на 1,5 відсоткових пунктів;
- Івано-Франківській області на 0,9 відсоткових пунктів;
- Львівській та Закарпатській областях по 0,8 відсоткових пунктів;
- В місті Київ на 0,7 відсоткових пунктів;

- Хмельницькій області на 0,5 відсоткових пунктів;
- Чернігівській області на 0,4 відсоткових пунктів [2].

Сумарний підсумок цих регіонів склад 10,3 відсоткових пункти, що складає 82,9% загального приросту експорту.

Виходячи з вищенаведеної динаміки видно, що не зважаючи на антитерористичні дії на окупованій території, а саме Донецькій області експорт процвітає, що не можна сказати за Луганську область, де експорт зменшився на 0,1 відсоткових пунктів за перше півріччя 2018 року.

До основних факторів, які вплинули на формування такої динаміки можна віднести:

- суттєва мінливість кон'юнктури світових ринків на переважну частину продукцію українського експорту, що призводить до різноспрямованих тенденцій розвитку експорту продукції галузей економіки України;
- значна сировинна спрямованість українського експорту та суттєва залежність вітчизняних підприємств від зовнішнього ринку збуту робить дуже вразливим від цінних коливань обсяг надходження валютних ресурсів;
- продовження торговельної агресії РФ, а саме дія ембарго щодо поставок на її ринок українських продовольчих товарів, застосування до українського експорту РНС, неправомірне продовження РФ заборони транзиту її територією товарів українського походження до третіх країн;
- продовження військової агресії РФ проти України;
- припинення переміщення вантажів залізничними і автомобільними шляхами у межах тимчасово окупованих областей;
- проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання).

ЄС залишається найбільшим торговельним партнером України. Питома вага країн ЄС в експорті товарів з України у січні-серпні 2018 року становила 42,1%. Так, експорт товарів до країн ЄС зріс на 18,3% або \$2,0 млрд. дол. і становив \$13,0 млрд. дол. [2].

До найбільших торговельних партнерів України в експорті товарів, крім країн ЄС, також належать Росія, Туреччина, Індія, Китай, Єгипет, Білорусь, США та Молдова.

Не зважаючи на агресію зі сторони Росії вона й досі лишається нашим партнером в експорті. За період з січня по серпень 2018 року до неї експортовано товарів на суму 2448,5 млн. дол., що складає 7,9% всього експорту України. Але порівняно з аналогічним періодом 2017 року експорт скоротився на 171,2 млн. дол.

Перспективами поставок товарів до ЄС є продукція АПК та сировина металургійного комплексу та мінеральні продукти. Для початку розглянемо особливості обліку та оподаткування в Європейському союзі.

Країни ЄС ведуть облік відповідно до МСБО та МСФЗ. На даному етапі Україна інтегрує ці стандарти і під них перебудовує свою систему обліку і звітності.

Як правило, найбільшу питому вагу в структурі доходів підприємств торгівлі займає виручка від реалізації товарів. Практично всі компанії

розкривають інформацію про порядок розрахунку собівартості запасів за методами середньозваженої вартості та ФІФО, деякі компанії також застосовували метод роздрібних продажів [4].

В МСБО № 2 «Запаси» при обліку вибуття запасів дозволено використовувати метод LIFO (останнє надходження – перше вибуття). Даний метод базується на припущенні, що одиниці запасів, котрі надійшли останніми, вибувають першими, а отже залишок одиниць запасів на кінець звітного періоду вважаються тими, що надійшли першими. Використання даного методу дає можливість маніпулювати показником прибутку у звітному періоді, залежно від часу придбання запасів. В багатьох країнах метод LIFO заборонено використовувати, зокрема і в Україні. На нашу думку даний метод взагалі необхідно виключити із МСБО № 2 «Запаси».

Найчастіше в бухгалтерському балансі зазначають активи, пов'язані з програмним забезпеченням, а також значне сальдо зафіксовують за брендами, товарними знаками і ліцензіями [4].

Згідно з МСФЗ 15 «Виручка за контрактами із замовниками», при визнанні доходу підприємствами оптової та роздрібною торгівлі мають враховувати інформацію про те, чи гарантія лише підтверджує, що продукт відповідає узгодженій специфікації, чи передбачає додаткове технічне обслуговування. Якщо передбачено додаткове технічне обслуговування, необхідно обліковувати окреме зобов'язання з виконання умов договору.

Витрати визнаються на основі безпосереднього зіставлення між понесеними витратами і прибутками за конкретними статтями доходів, що припускає одночасне визнання прибутків і витрат, що виникають безпосередньо і спільно від одних і тих самих операцій або інших подій

З оподаткуванням простіше. Так як і в Україні, в країнах Європейського Союзу ПДВ сплачується за всі товари та послуги, до кінцевого споживача, включаючи продаж. Це може також включати кожен етап виробничого процесу, наприклад, покупка компонентів, монтаж, доставка тощо. Для компаній, що перебувають в ЄС, ПДВ стягується з більшості продажів та покупок у межах ЄС. ПДВ не стягується за експорт до країн за межами ЄС. У цьому випадку ПДВ сплачується в країні імпорту.

Кожна країна Європейського Союзу має стандартну ставку, яка застосовується до більшості поставок. Наприклад в Люксембурзі та на Кіпрі вона є найменшою і становить 15%.

Деяким країнам дозволено застосовувати певні ставки для деяких продажів. Ця ставка називається супер-зниженою. У Великій Британії, Ірландії, Нідерландах та Польщі вона становить 0%. Деякі країни, а саме Кіпр, Литва, Мальта, Угорщина та Естонія, застосовують знижену ставку до 5%, яка називається надвисокою ставкою за певними продажами. Наприклад, у Іспанії застосовується надвисока знижка на 4% для певних послуг, таких як підтримка та адаптація транспортних засобів для людей з обмеженими можливостями.

В Європейському Союзі не існує такого поняття, як мито всередині самого союзу, що полегшує торгівлю.

Для частини сільськогосподарської та харчової продукції ЄС і Україна застосовують безмитні тарифні квоти. Встановлення безмитних тарифних

квот не означає заборону на експорт понад квоти. Зокрема, українські компанії можуть без обмежень постачати товари і понад тарифну квоту, проте ці обсяги підпадають під загальний режим імпорту в ЄС. Тобто, експорт в межах квоти обкладається митом 0%, експорт понад квоту – звичайним митом, визначеним Митним тарифом ЄС [5].

ЄС встановив безмитні тарифні квоти ЄС для 36 видів товарів, причому по 4 видах встановлено додаткові обсяги. Перелік та розмір тарифних квот, а також ставки увізних мит ЄС поза межами квот дивіться за посиланням на веб-сайті Мінекономрозвитку. Причому відповідно до умов ЗВТ між Україною та ЄС, розмір окремих безмитних квот буде поступово збільшувати протягом 5 років (у середньому на 10% в рік). Так, у 2017 році було планово збільшено тарифні квоти для 18 українських сільськогосподарських та харчових продуктів (зокрема, меду м'яса птиці, круп та борошна, ін.) [5].

15 жовтня 2018 року у Франкфурті розпочалася українська торгова місія до Німеччини. Місія, організована Офісом з просування експорту при Мінекономрозвитку. У ній брали участь 10 українських компаній з експортним потенціалом та зацікавлених у виході на ринок Німеччини. У фокусі – сектор харчової і переробної промисловості, зокрема, українські виробники продуктів харчування. Це можливість для виробників зрозуміти місцевий ринок, ознайомитися із особливостями ведення бізнесу та діяльності місцевих компаній, знайти партнерів та вийти на новий бізнес-рівень.

Як відомо, у 2017 році експорт українських товарів і послуг до Німеччини склав \$2,1 млрд та збільшився на 19%. Минулого року Німеччина посіла перше місце серед торговельних партнерів України з країнами Європи з питомою вагою 17% від загального обороту та 2-ге місце за обсягом двосторонньої торгівлі товарами й послугами України з країнами світу загалом.

Це ще раз вказує на потребу швидшого впровадження МСБО та МСФЗ на підприємствах України.

25 вересня 2018 року Мінекономрозвитку та Офіс з просування експорту розпочали триденну торгову місію до Туреччини. Туреччина є стратегічним партнером України через близьке розташування, схожі бізнес-підходи, попередні тривалі взаємовигідні відносини. Лише у 2017 році Україна експортувала до Туреччини товарів і послуг на \$2,7 млрд, що на \$456,7 млн більше, порівняно з 2016 роком.

«Станом на вересень 2018 року ми завершуємо підготовчі заходи до підписання Угоди про вільну торгівлю між Україною і Туреччиною, яка посилить економічні зв'язки та стане каталізатором для співпраці підприємців наших країн. Тому у цю місію ідемо разом – урядовці і бізнес, щоб налагодити максимальну співпрацю на всіх рівнях», – коментує Перший віце-прем'єр-міністр – Міністр економічного розвитку і торгівлі України Степан Кубів [8].

Якщо розглядати експортні операції між Сполученими Штатами Америки та Україною то у 2008 році вони підписали Угоду про торговельне та інвестиційне співробітництво (ТІСА).

23 жовтня 2018 року у Вашингтоні відбулося Восьме засідання Українсько-американської ради з торгівлі та інвестицій за участі Першого віце-прем'єр-міністра – Міністра економічного розвитку і торгівлі України Степана Ку-

біва, заступника Торгового представника США Джеффри Джерріша, представників профільних міністерств та відомств США, Державного департаменту США, а також американсько-українського бізнесу та галузевих бізнес-асоціацій.

Як ствердив Міністр економічного розвитку і торгівлі України Степан Кубів, двостороння торгівля Україна – США неспинно зростає – товарообіг за 8 місяців 2018 року уже збільшився на 16% і склав \$2,6 млрд. Спільний інтерес наших країн лежить у площині агробізнесу, енергетиці, інфраструктурі, ІТ, промисловій співпраці. Країни також розпочали процес приватизації за новим прогресивним законодавством, що створює виняткові інвестиційні можливості і для американських компаній [6].

Степан Кубів зазначив, що також успішно працює Українсько-Американська рада з торгівлі і інвестицій, створено українсько-американські Робочі групи з питань сприяння розвитку двосторонньої торгівлі, інвестицій, захисту прав інтелектуальної власності, сільського господарства, усунення технічних бар'єрів в торгівлі [6].

Розглядаючи облік в торгівлі у США можна побачити, що методи оцінки товарів не відрізняються від МСБО. Особливе значення тут приділяють аналітичному обліку. До методів аналітичного обліку матеріальних запасів у США відносять:

- метод періодичного обліку;
- метод безперервного (поточного) обліку.

Відповідно до методу періодичного обліку детальний облік матеріальних запасів протягом року не ведеться, а в кінці року повинна проводитися інвентаризація наявних запасів для встановлення рівня запасів на кінець звітної періоду. Собівартість реалізованих запасів не може бути визначена доти, поки не буде завершена інвентаризація, оскільки розрахунок собівартості визначають так: нетто-вартість покупок, плюс рівень запасів на початок звітної періоду, мінус рівень запасів на кінець звітної періоду [7].

При поточному методі обліку матеріальних запасів на складі ведуться картки аналітичного обліку за найменуваннями, в яких надходження та відпуск матеріальних запасів реєструють (відображають) по мірі того, як вони здійснюються. Використання поточного методу не виключає необхідності проведення інвентаризації наявності матеріальних запасів у кінці звітної періоду. Облікові записи показують, що повинно бути в наявності, але це не означає, що записи відповідають дійсності, оскільки можуть бути втрачені через псування, крадіжки чи інші причини. Картки аналітичного обліку треба призвести відповідно до фактично виявленої кількості запасів [7].

Помітна особливість американської системи федеральних податків – відсутність податку на додану вартість, що вочевидь суперечить загальносвітовій тенденції. Але в них є Податок з продажу. У кожному штаті окрема ставка, в середньому від 5,4 до 9,3%. Це в рази менше від нашого. Але в них Корпоративний податок на прибуток становить 21%, що на 3% більше ніж у нас.

Висновки. Провівши аналіз перспективних галузей економіки можна зробити висновок, що торгівля займає друге місце серед секторів економіки за рівнем рентабельності. Це спонукає до того, що дану галузь треба інвестувати та розвивати.

Для покращення інвестиційного клімату наша держава розпочала торгові місії до таких країн як Німеччина, Туреччина, США та інших. Але ще одним не реалізованим напрямом є адаптація нашої облікової та податкової систем до міжнародних норм.

На даний час Україна робить кроки до впровадження МСБО та МСФЗ на підприємствах України, але це проходить відносно повільно.

Узагальнення міжнародного та вітчизняного досвіду обліку товарів показало, що проблемним і актуальним на сьогодні лишається питання ведення аналітичного обліку. Більшість країн потребує аналітичних даних для прийняття управлінських рішень, а от синтетичний облік потрібен для складання фінансової звітності.

Доцільним було б розвинути дану систему на прикладі США, тобто ввести два ме-

тоди аналітичного обліку матеріальних запасів:

- метод періодичного обліку;
- метод безперервного (поточного) обліку.

Це допоможе підприємствам організувати подання інформації її внутрішнім користувачам.

На рахунок оподаткування варто було б розвинути існуючі податкові пільги та дотації таким секторам економіки, як сільське господарство, металургія, а особливо підтримати нашого товаровиробника, що б закордон продавати вже готові товари, а не сировину. Це буде сприяти розвитку національної економіки.

Можна на прикладі деяких країн ЄС встановити спеціальні занижені ставки ПДВ, або ж розвинути програму відшкодування даного податку для перспективних галузей економіки.

Список літератури:

1. Експорт товарів у січні-серпні 2018 зріс на 12,4% / Прес-служба Міністерства економічного розвитку і торгівлі в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=ea012e56-883a-4f59-986b-20a961708590&title=EksportTovarivUSichniserpni2018-ZrisNa12>.
2. Експорт товарів у січні-серпні 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://issuu.com/mineconomdev/docs/08-2018>.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Лучко М.Р., Бенько І.Д. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами / М.Р. Лучко, І.Д. Бенько. – Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2016. – 360 с.
5. Угода про асоціацію з Європейським Союзом: нові можливості для українського бізнесу / Євроінтеграційний портал / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eu-ua.org/ekspost-yes/uhoda-pro-asotsiatsiiu-novi-mozhlyvosti-dlia-biznesu>.
6. До України прибула Перша офіційна торговельна місія США вивчати перспективні об'єкти для інвестицій / Прес-служба Міністерства економічного розвитку і торгівлі в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=17f5400f-c256-455b-b57e-08ab02689104&title=D0UkrainiPribulaPershaOfitsiinaTorgovelnMisiiaSshaVivchatiPerspektivniOb-ktiDliaInvestitsii>.
7. Лучко М.Р., Бенько І.Д. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2004.
8. Україна розпочала торгову місію до Туреччини / Прес-служба Міністерства економічного розвитку і торгівлі в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3fd15339-bdaf-4465-80fc-4e576baef693&title=UkrainaRozpochalaTorgovMisiuDoTurechchini>.

Лобода Н.А., Романчук Л.А.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ОПТОВАЯ И РОЗНИЧНАЯ ТОРГОВЛЯ КАК ОДИН ИЗ ПЕРСПЕКТИВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ РАЗВИТИЯ УЧЕТА И НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье изложены результаты исследований состояния товарооборота предприятий торговли. Обращается внимание на место торговли среди отраслей экономики. Определены перспективные направления для экспортных операций. Рассматриваются потенциальные страны-инвесторы. Обобщены теоретические и практические аспекты налогообложения операций с товарами с учетом международного опыта. Предложены направления развития бухгалтерского и налогового учета.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, налогообложение, торговля, рентабельность, инвесторы, НДС.

Loboda N.O., Romanchuk L.A.

I. Franko National University of Lviv

WHOLESALE AND RETAIL SALES AS ONE OF THE MOST PERSPECTIVE DIRECTIONS IN DEVELOPMENT OF ACCOUNTING AND TAXATION IN UKRAINE

Summary

The results of studies on the trade turnover of enterprises are presented in the article. (Attention was drawn) The significance of trade was highlighted among the economic sectors. The perspective directions for export operations are determined. Potential investor countries were considered. Theoretical and practical points on tax operation of goods in international experience were generalized.

Keywords: accounting, taxing, trades(sales), profitability, investors, VAT.